

Urszula Dworska

Podręcznik do edukacji wczesnoszkolnej a treści z zakresu edukacji regionalnej – dziedzictwa kulturowego w regionie

Podręcznik do edukacji wczesnoszkolnej stanowi źródło wiedzy na temat otaczającej dziecko rzeczywistości. Jak twierdzi Ewa Zalewska, podręcznik jest nieodłącznym atrybutem krajobrazu polskiej szkoły. Według autorki „stanowi on najważniejszy element wyprawki małego ucznia, przekraczającego po raz pierwszy szkolne progi, wyznacza rytm i treści jego działań” (Zalewska, 2013: 9). Rok szkolny 2014/2015 był rokiem przełomowym, ponieważ nastąpiły wtedy zmiany dotyczące podręcznika oraz materiałów edukacyjnych dla klas I–III szkoły podstawowej. Zgodnie z rozporządzeniem ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania powstał podręcznik do edukacji wczesnoszkolnej, który stanowi wsparcie tego etapu kształcenia ze względu na objęcie obowiązkiem szkolnym dzieci sześciolatek. W materiale informacyjnym MEN z 2014 roku dotyczącym podręczników i materiałów edukacyjnych można przeczytać, iż wsparcie tego etapu kształcenia „wiąże się ze zmianą formy podręczników do edukacji wczesnoszkolnej. Ma polegać na odejściu od praktyki stosowania coraz obszerniejszych, nieuzasadnionych dydaktycznie, pakietów edukacyjnych. Korzystanie z nich często zastępowało bowiem inne aktywności dzieci, ważne na początkowym etapie kształcenia” (naszelementarz.men.gov.pl/wp/2014/07/material-podrecznik1.docx). Ponadto nowe rozporządzenie obliguje szkołę podstawową do zakupienia podręczników, gromadzenia ich w bibliotekach szkolnych i wypożyczania uczniom. Dzięki temu powinny służyć co najmniej trzem kolejnym rocznikom uczniów poszczególnych klas. Wedle nowych ustaleń materiały ćwiczeniowe będą przekazywane uczniom bez obowiązku zwrotu (naszelementarz.men.gov.pl/wp/2014/07/material-podrecznik1.docx).

Współczesna szkoła powinna łączyć elementy tradycji, dziedzictwa kulturowego przodków z elementami nowoczesności, odzwierciedlając obecne życie. Jak twierdzi Stefan Mieszalski (2009: 30), życie codzienne ukazywane przez szkołę powinno być tożsame z tym, jakie dziecko prowadzi w domu rodzinnym oraz w swoim najbliższym otoczeniu. Istotne jest, aby w podręczniku do edukacji wczesnoszkolnej zawarte były treści z zakresu edukacji regionalnej dotyczące dziecka jako członka rodziny, a także jego małej ojczyzny. Zatem celem niniejszego opracowania jest dokonanie analizy podręcznika opracowanego na zlecenie ministra właściwego do spraw oświaty i wy-

chowania pt. *Nasz elementarz* dla klasy I szkoły podstawowej pod kątem znajdujących się w nim treści dotyczących edukacji regionalnej – dziedzictwa kulturowego w regionie. Pakiet ten został wybrany ze względu na kryterium dostępności w edukacji wczesnoszkolnej. Problem badawczy stanowi pytanie: „W jaki sposób przedstawione są treści z zakresu edukacji regionalnej – dziedzictwa kulturowego w regionie w podręczniku dla klasy I *Nasz elementarz*?”. W opracowaniu posłużono się metodą analizy dokumentów. Dokonując analizy treści nauczania z tego zakresu posłużono się kategoriami opracowanymi na podstawie wybranych treści wyróżnionych przez Barbarę Bartoszewską oraz Barbarę Sadowską (Bartoszewska, Sadowska, 2004: 9–11) w autorskim programie edukacji regionalnej dla klas I–III pt. *Wprowadzenie dziecka w świat dziedzictwa kulturowego*.

Tabela 1. Kategorie treści z zakresu edukacji regionalnej – dziedzictwa kulturowego w regionie

Dom rodzinny – dziecko jako członek rodziny
Szkoła – dziecko jako uczeń, kolega
Miejscowość – dziecko jako uczestnik życia jej mieszkańców
Przyroda w najbliższym otoczeniu – dziecko jako opiekun przyrody
Ojczyzna – symbole, święta narodowe, baśnie i legendy narodowe – dziecko jako obywatel
Obrazy z przeszłości: rodziny, szkoły i miejscowości – dziecko jako odbiorca przekazu kulturowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: B. Bartoszewska, B. Sadowska (2004)

O podręczniku do edukacji wczesnoszkolnej

Czesław Kupisiewicz (za: Skrzypczak, 1996: 15) definiuje podręcznik jako „integralny składnik systemu dydaktyczno-wychowawczego, będący pomocnym (wraz z innymi środkami oraz metodami i formami organizacyjnymi nauczania) w urzeczywistnianiu założonych celów kształcenia i wychowania”. Zdaniem autora podręcznik przede wszystkim służy do:

- zaznajamiania uczniów i studentów z nowymi dla nich informacjami z danej dziedziny wiedzy,
- porządkowania i utrwalania tych informacji,
- kształtowania określonych umiejętności i nawyków – łącznie z umiejętnością samokształcenia,
- posługiwania się zdobytą wiedzą w działalności praktycznej, a przede wszystkim w dostrzeganiu, formułowaniu i rozwiązywaniu dostępnych uczniom i studentom problemów.

Tadeusz Wróbel (za: Zalewska, 2013: 35) dodaje, iż podręcznik przeznaczony dla uczniów edukacji wczesnoszkolnej powinien zawierać uporządkowaną wiedzę, dostosowaną do możliwości i uzdolnień posiadanych przez przeciętnego ucznia. Uczniowie klas I–III za pośrednictwem podręcznika uczą się czytać, pisać i liczyć. Ponadto „książka ta będzie przewodnikiem w wędrówce po świecie, w czasie której uczeń pozna prawa rządzące przyrodą i reguły życia społecznego, złożone relacje międzyludzkie, wartości, dorobek kultury oraz osiągnięcia techniki” (Zalewska, 2013: 9).

Zatem korzystanie z podręcznika stanie się codziennym szkolnym rytuałem. Ewa Zalewska twierdzi, iż wielu nauczycieli kształcenia zintegrowanego uznaje podręcznik za „gotowy scenariusz nauczania i uczenia się, w którym wskazano, co, w jakiej kolejności i w jaki sposób powinno przyswoić dziecko” (Zalewska, 2013: 9). Anna Brzezińska (za: Landau-Czajka, 2002: 29) zwraca uwagę na zmienianie treści zawartych w podręcznikach i dostosowanie ich do aktualnego poziomu dzieci. Autorka uważa, iż podręcznik – elementarz – „powinien stanowić dla dziecka przewodnik w poznawaniu świata oraz umożliwić mu szybkie i pełne opanowanie umiejętności czytania i pisania”. Należy zatem pamiętać, iż „podręcznik nie jest, a raczej być nie powinien centralnym elementem zajęć czy lekcji” (Olczak, Orłowska, 2011: 58). Stanowi niejako pomoc dla nauczyciela, „jest zawsze pod ręką”, jednakże nie dostarcza uczniom gotowej wiedzy.

Jak twierdzi Anna Landau-Czajka (2002: 29), rola współczesnego podręcznika jako źródła wiadomości uległa zmianie, ponieważ uczniowie rozpoczynający naukę w szkole podstawowej poprzez rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych posiadają bogatą wiedzę na temat najbliższego środowiska, swojej małej ojczyzny. Badania, które przeprowadziła autorka, miały na celu dokonanie analizy zasobu tematycznego (zakresu treściowego) zawartego w podręcznikach do edukacji elementarnej od XVIII do początku XXI wieku. Analiza zgromadzonego przez Landau-Czajkę materiału badawczego pozwala sformułować wniosek, iż w podręcznikach do klas początkowych niezależnie od epoki zawarte są uniwersalne tematy, takie jak: rodzina, szkoła, środowisko przyrodnicze, zalecenia moralne, święta i tradycje oraz wydarzenia współczesne (Zalewska, 2013: 96). Umieszczanie tych treści w podręcznikach do edukacji wczesnoszkolnej spójne jest z założeniami edukacji regionalnej – dziedzictwa kulturowego w regionie, zgodnie z którymi dziecko poznaje najpierw to, co bliskie, by następnie stopniowo przejść do poznania tego, co dalekie. Zagadnienia dotyczące edukacji regionalnej odwołują się do najbliższego środowiska dziecka, którym jest rodzina, następnie klasa szkolna, szkoła, miejscowość oraz region. Niezwykle istotne wydają się tu słowa ks. Janusza S. Pasierba (2002: 12), który uważa, iż „małe ojczyzny uczą żyć w ojczyznach wielkich, w wielkich ojczyznach ludzi. Kto nie broni i nie rozwija tego, co bliskie – trudno uwierzyć, żeby był zdolny do wielkich uczuć w stosunku do tego, co wielkie i największe w życiu i na świecie”.

W edukacji regionalnej istotne znaczenie ma przekaz wartości kulturowych, ale ważne jest także wykorzystanie pozaszkolnego doświadczenia uczniów, które poparte jest refleksjami oraz obserwacjami otaczającej rzeczywistości. Wojciech Książek wskazuje na tworzenie sytuacji ułatwiających uczniowi opanowanie elementów wiedzy teoretycznej na podstawie przykładów, które są znane dziecku, jak również przez tworzenie sytuacji sprzyjających jego aktywności. Konsekwencją takich działań jest możliwość rozwinięcia czynnej postawy jednostki wobec „małej ojczyzny”. Treści z zakresu edukacji regionalnej dobierane są pod kątem możliwości oraz słuszności. Ze względu na dane środowisko dotyczą one kwestii społecznych, historycznych i przyrodniczych. Ponadto uwzględniają zasadę poznawania „od bliższego do dalszego” oraz „od znanego do nieznanego”. W treściach edukacji regionalnej powinny wzajemnie przenikać się elementy wiedzy związane z poznawaniem regionu oraz

tworzeniem osobistych więzi. Służy to dochodzeniu do identyfikacji uczniów ze swoim regionem oraz do kształtowania postawy „gospodarzy ziemi, na której żyją” (Książek, 2000: 36).

Alina Szczurek-Boruta (2011: 96) określa, iż edukacja na I etapie w ramach edukacji polonistycznej, społecznej, muzycznej, plastycznej, przyrodniczej oraz etycznej realizuje m.in. treści nauczania i działania edukacyjne związane z edukacją regionalną, takie jak: „dom rodzinny – dziecko jako członek rodziny, szkoła – dziecko jako uczeń, kolega, przyjaciel, miejscowość, życie jej mieszkańców, ojczyzna, jej symbole i święta narodowe, baśnie i legendy narodowe, obrazy z przeszłości własnej rodziny, szkoły i miejscowości, obrazy z życia dzieci w innych krajach, słuchanie baśni, opowiadań i legend, w tym z własnego regionu, jako inspiracji do słownego i pozasłownego wyrażania treści i przeżyć, podobieństwa i różnice między ludźmi, zrozumienie a tolerancja, a krajobraz kulturowy”. Autorka wymienia elementy współtworzące „małą ojczyznę”: krajobraz, architektura, gwara, folklor, sztuka ludowa, historia oraz przekaz międzypokoleniowy i obyczajowość człowieka (Szczurek-Boruta 2011: 94).

Z analizy raportu Kuratorium Oświaty w Krakowie z 2013 roku na temat sposobów i form realizacji treści z zakresu edukacji regionalnej wynika, iż treści te najczęściej omawiane są podczas zajęć edukacyjnych, zajęć dodatkowych lub w ramach współpracy danej placówki z instytucjami oraz osobami działającymi na rzecz środowiska lokalnego. Ponadto edukacja regionalna realizowana jest poprzez różnorodne formy. Najpopularniejsze to: wycieczki, uroczystości i konkursy. W raporcie czytamy, iż dzieci podkreślają swój związek z małą ojczyzną, jednakże rzadko wykorzystywanym sposobem na podtrzymanie tożsamości z regionem jest przekazywanie znajomości gwary podhalańskiej. Moim zdaniem bardzo ważne jest, aby uczniowie mieli możliwość poznania tego elementu dziedzictwa kulturowego przodków, np. poprzez udział w spotkaniach (warsztatach) z osobami aktywnie uczestniczącymi w życiu swojej małej ojczyzny (BIP20130617_raport_educacja_regionalna_2013%20(3).pdf).

W aktualnej podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych – I etap edukacyjny: klasy I–III edukacja wczesnoszkolna z 30 maja 2014 roku możemy w ramach treści nauczania dostrzec zagadnienia dotyczące edukacji regionalnej – dziedzictwa kulturowego w regionie, które uczeń kończący klasę trzecią powinien opanować. Dla porównania w podstawie programowej z grudnia 2008 roku znajdowały się również treści nauczania, które powinien opanować uczeń kończący klasę I. W obowiązującej podstawie programowej dla pierwszego etapu edukacyjnego w ramach edukacji muzycznej w zakresie odbioru muzyki uczeń kończący klasę III szkoły podstawowej powinien znać i stosować rodzaje aktywności muzycznej, co oznacza, iż dziecko „wyraża ruchem nastroj i charakter muzyki; tańczy podstawowe kroki i figury krakowiaka, polki oraz innego prostego tańca ludowego”. W zakresie percepcji sztuki (edukacja plastyczna) trzecioklasista powinien umieć określić swoją przynależność kulturową przez kontakt z wybranymi dziełami sztuki, zabytkami oraz z tradycją w środowisku rodzinnym, szkolnym i lokalnym. Ponadto uczeń kończący klasę III powinien brać udział w życiu kulturalnym tych środowisk oraz posiadać wiedzę na temat placówek kultury działających na ich rzecz. W zakresie edukacji społecznej treści dotyczące edukacji regionalnej możemy dostrzec

w następujących sformułowaniach dotyczących posiadanych przez ucznia klasy III wiadomości i umiejętności: „zna podstawowe relacje między najbliższymi; podejmuje obowiązki domowe i rzetelnie je wypełnia; identyfikuje się ze swoją rodziną i jej tradycjami; przestrzega reguł obowiązujących w społeczności dziecięcej oraz świecie dorosłych; wie, jak należy zachowywać się w stosunku do dorosłych i rówieśników (formy grzecznościowe); rozumie potrzebę utrzymywania dobrych relacji z sąsiadami w miejscu zamieszkania; jest chętny do pomocy, respektuje prawo innych do pracy i wypoczynku; jest tolerancyjny wobec osób innej narodowości, tradycji kulturowej itp.; wie, że wszyscy ludzie mają równe prawa; zna najbliższą okolicę, jej ważniejsze obiekty, tradycje; potrafi wymienić status administracyjny swojej miejscowości (wieś, miasto); wie, w jakim regionie mieszka; uczestniczy w wydarzeniach organizowanych przez lokalną społeczność; wie, jakiej jest narodowości; wie, że mieszka w Polsce, a Polska znajduje się w Europie; zna symbole narodowe (barwy, godło, hymn narodowy) i najważniejsze wydarzenia historyczne; orientuje się w tym, że są ludzie szczególnie zasłużeni dla miejscowości, w której mieszka, dla Polski i świata; rozpoznaje flagę i hymn Unii Europejskiej; wie, jak ważna jest praca w życiu człowieka; wie, jaki zawód wykonują jego najbliżsi i znajomi; wie, czym zajmuje się, np. kolejarz, aptekarz, policjant, weterynarz”. Trzecioklasista w ramach edukacji przyrodniczej powinien umieć nazwać i wyróżnić zwierzęta i rośliny typowe dla wybranych regionów Polski oraz podejmować działania na rzecz ochrony przyrody w swoim środowisku.

W zakresie etyki uczeń powinien znać treści baśni i legend, na podstawie których może dokonać oceny postępowania bohatera (<http://dokumenty.rcl.gov.pl/D2014000080301.pdf>).

Analiza treści z zakresu edukacji regionalnej – dziedzictwa kulturowego w regionie

Podręcznik *Nasz elementarz* składa się z czterech części odpowiadających czterem porom roku: jesień, zima, wiosna, lato. Autorkami dwóch pierwszych części są Maria Lorek i Lidia Wollman, a części 3. i 4. – Maria Lorek, Lidia Wollman oraz Barbara Ochmańska. Podręcznik ten został wydany przez Ministerstwo Edukacji Narodowej w Warszawie w 2014 roku. W skład pakietu wchodzi również multi-booki. Założeniem MEN było zapewnienie uczniom objętym obowiązkiem szkolnym dostępu do bezpłatnych podręczników oraz materiałów ćwiczeniowych, jak również opracowanie podręcznika dostosowanego do wieloletniego użytku. Świadczy o tym zapis znajdujący się na pierwszych stronach każdej części *Naszego elementarza*: „Kochane Pierwszoklasistki, Kochani Pierwszoklasiści, „Nasz elementarz” powstał dzięki pracy wielu osób. Dbajcie o niego i nie rysujcie w nim. W przyszłym roku będzie szkolnym przewodnikiem dla waszych młodszych koleżanek i kolegów”.

W podręczniku *Nasz elementarz* możemy odnaleźć treści dotyczące edukacji regionalnej – dziedzictwa kulturowego w regionie obejmujące zagadnienie domu rodzinnego – dziecka jako członka rodziny. W części 1 podręcznika (s. 34–37) w ramach tematu wprowadzającego literę m, M i t, T na podstawie wyrazów podsta-

wowych „Mama” oraz „Tata” uczniowie omawiają formy spędzania wolnego czasu z rodzicami. Ponadto mają za zadanie dowiedzieć się, czym interesują się ich bliscy, jakie są ich pasje. Dzieci poznają także stosunki pokrewieństwa pomiędzy osobami ze swojej rodziny oraz omawiają możliwości spędzania czasu wolnego z babcią i dziadkiem, zauważając, iż nie zawsze uczestniczą oni w naszym życiu (zbyt duża odległość, śmierć). Podczas wprowadzania liczby 1 (cz. 1: 40–41) oraz w ramach poznania rzymskiego zapisu liczb (cz. 2: 89–91) odnajdujemy nawiązanie do rodzinnych świąt, uroczystości, takich jak obchodzenie urodzin. Przy wprowadzeniu litery d, D uczniowie dowiadują się, iż dom to nie tylko budynek (cz. 1: 62–63). W części 3 (s. 35) pierwszoklasiści poszukując w domu starych fotografii rodzinnych, mają możliwość poznania swych korzeni. Ponadto dowiadują się, iż ważne jest, abyśmy pomagali rodzicom, np. w robieniu porządków lub podczas pracy w ogrodzie (cz. 3: 64–65). Natomiast w części IV podręcznika znajduje się opowiadanie przypominające o tak ważnym święcie jak Dzień Matki (s. 34–35) oraz opowiadanie o „Pikniku Rodzinnym” zorganizowanym z okazji Dnia Mamy, Dziecka i Taty (s. 36–37). Ponadto w częściach 2 (s. 72–73) i 3 (s. 34–37) omówione zostało zagadnienie poznania przez dzieci zawodów wykonywanych przez ich rodziców. W *Naszym elementarzu* zostały zaprezentowane współczesne zawody, takie jak: fotograf, aktorka, projektantka mody, terapeuta czy astronom.

Bohaterami podręcznika *Nasz elementarz. Podręcznik do szkoły podstawowej. Klasa I* są uczniowie klasy Ia Szkoły Podstawowej przy ul. Przyjaznej. Klasa ta liczy 24 osoby, a imię każdego ucznia rozpoczyna się od innej litery alfabetu. Autorki podręcznika tworząc listę uczniów, poruszyły kilka istotnych problemów. Pierwszy z nich to oswojenie dzieci zdrowych z niepełnosprawnością, ponieważ jedną z bohaterek jest Łucja mająca trudności z poruszaniem się, jeżdżąca na wózku inwalidzkim. Ważną kwestią poruszoną w podręczniku jest wdrażanie do otwartości na innych ludzi oraz uczenie tolerancji i akceptacji wobec odmienności. Zatem autorki bohaterami podręcznika uczyniły chłopca o imieniu Hoan pochodzącego z Wietnamu oraz dziewczynkę Żanetę, której tata jest Marokańczykiem. Wśród uczniów klasy Ia są także bliźniaczki Ola i Maja. Kategoria – *Szkoła – dziecko jako uczeń, kolega* realizowana jest poprzez poznanie swojej klasy, imion koleżanek i kolegów oraz zasad zachowania się w klasie, na terenie szkoły oraz na boisku szkolnym (cz. 1: 4–9, 12–15). Dzieci mogą znaleźć odpowiedź na pytanie: „Czego można, a czego nie można nauczyć się w szkole?”. Omówiony został również temat pomocy chorym kolegom i koleżankom (cz. 3: 80–81).

W podręczniku *Nasz elementarz* zawarto treści nauczania dotyczące Miejscowości – dziecka jako uczestnika życia jej mieszkańców. Tematyka ta realizowana jest m.in. na przykładzie Podhala. W części 2 (s. 60–65) przy wprowadzaniu litery g, G na podstawie wyrazu podstawowego „góra” przedstawiono zwyczaje i tradycje górali podhalańskich: posługiwanie się gwarą góralską czy też noszenie stroju regionalnego (ilustracja przedstawiająca górala w stroju ludowym przy budce z produktami regionalnymi). Uczniowie mają możliwość poznania elementów stroju, np. ciupagi, jak również parzenicy – motywu wyszywanego na portkach góralskich (spodniach męskich). W podręczniku nie zabrakło także nawiązania do zwyczajów

kulinarnych, tj. do wyrobów regionalnych – oscypków. Ponadto uczniowie mogą poznać legendy związane z regionem Podhala, posłuchać muzyki góralskiej, dowiedzieć się, na jakich instrumentach grają muzycy z kapeli góralskiej oraz zatańczyć góralski taniec. Uczniowie dowiadują się o miejscach wartych zobaczenia (Morskie Oko i Giewont) oraz na czym polega praca ratowników górskich.

Ponadto w analizowanym podręczniku zawarte są informacje dotyczące Wisły – najdłuższej rzeki w Polsce (cz. 4: 10–11) oraz polskich miast: Krakowa (cz. 4: 12–15), Warszawy (cz. 4: 16–17, 20–21), Torunia (cz. 4: 22–25) i Gdańska (cz. 4: 26–27). Uczniowie klasy I „odwiedzając” cztery miasta Polski, poznają legendy z nimi związane: *Legendę o Smoku Warwelskim* i *Legendę o Warsie i Sawie*, jak również najważniejsze tamtejsze zabytki. Ponadto pierwszoklasiści poznają elementy krakowskiego stroju ludowego, potrafią zatańczyć prosty taniec ludowy – krakowiak oraz zaśpiewać piosenkę *Płynie Wisła, płynie*. Autorki podręcznika opracowały pytania do uczniów dotyczące zagadnień z zakresu edukacji regionalnej – dziedzictwa kulturowego w regionie, zwracając uwagę dzieci na ich małą ojczyznę (miejscowość) oraz życie jej mieszkańców. Uczniowie klasy I mają możliwość poznać zabytki znajdujące się w ich najbliższej okolicy, lokalne legendy oraz herb swojej miejscowości (jeżeli miejscowość nie ma herbu, proponuje się dzieciom zaprojektowanie go). W podręczniku *Nasz elementarz* autorki dostrzegają znaczenie ludzi ważnych dla miejscowości i regionu, podając przykład Mikołaja Kopernika (cz. 4: 25). Natomiast dzieci mogą dowiedzieć się, czy w ich miejscowości żyją lub żyli ludzie, którzy zrobili dużo dobrego dla innych.

Treści z zakresu edukacji regionalnej dotyczące Ojczyzny (symbole, święta narodowe, baśnie i legendy narodowe) – dziecka jako obywatela – ukazano w części 4 *Naszego elementarza* (s. 4–7), w której zaprezentowano *Legendę o Lechu, Czechu i Rusie*, zapoznając uczniów założeniem Gniezna – pierwszej stolicy Polski – oraz z symbolami narodowymi: godłem (wraz ze zmianami dokonywanymi w jego wyglądzie na przestrzeni lat), flagą i hymnem Polski. Uczniowie wdrażani są do kultywowania świąt narodowych, tj. Dnia Flagi RP, poprzez wykonanie biało-czerwonej kokardy narodowej. W 4 części, (s. 30–31) zawarto temat *Polska w Europie*, poprzez który dzieci dowiadują się, z jakimi państwami graniczy Polska, a także poznają hymn oraz flagę Unii Europejskiej.

W ramach zagadnienia *Przyroda w najbliższym otoczeniu – dziecko jako opiekun przyrody* – w *Naszym elementarzu* zawarto takie tematy, jak: *W parku* (cz. 1: 30–31), *Las zimą* (cz. 2: 56–57), *Ląka* (cz. 4: 52–53). Uczniowie poznają rośliny i zwierzęta zamieszkujące w tych środowiskach oraz uzyskują wiedzę, w jaki sposób mogą pomóc zwierzętom przetrwać zimą. Na ostatniej stronie części 3 znajdują się informacje na temat zwierząt zamieszkujących na terenie Polski.

Kategoria *Obrazy z przeszłości: rodziny, szkoły i miejscowości – dziecko jako odbiorca przekazu kulturowego* dotyczy przede wszystkim odwołania do dwóch najważniejszych świąt w tradycji chrześcijańskiej: Bożego Narodzenia (cz. 2: 26–29) i Wielkanocy (cz. 3: 56–59). Tradycje i zwyczaje związane ze świętami Bożego Narodzenia ukazane w podręczniku to: przygotowywanie potraw wigilijnych, śpiewanie kolęd, obdarowywanie się prezentami oraz przygotowywanie ozdób choinkowych. W ra-

mach przygotowań do Świąt Bożego Narodzenia w podręczniku zaproponowane zostały następujące zadania: wykonanie ozdób choinkowych, pieczenie pierniczków z cynamonem według przepisu, jak również poszukanie informacji, jakie zwyczaje świąteczne kultywowane są w innych krajach. Natomiast tradycje wielkanocne omówione w *Naszym elementarzu* to: święcenie palm wielkanocnych, ozdabianie wielkanocnych jaj, święcenie pokarmów i dzielenie się „dobrym słowem”. Zadaniem dla uczniów jest wykonanie baranka wielkanocnego. W podręczniku znajdują się również opowiadania dotyczące zwyczajów, takich jak Prima Aprilis (cz. 3: 53–54) oraz śmigus-dyngus (cz. 3: 60–61). Ponadto dzieci mogą odwołać się do najważniejszych świąt, tradycji i zwyczajów, które są obchodzone i kultywowane w ich rodzinach. Autorki podręcznika umieściły także pytanie skierowane do uczniów: „Czy wszyscy obchodzą Boże Narodzenie i Wielkanoc?”, zwracając uwagę na osoby będące wyznawcami innej wiary lub niewierzące.

W zakresie gromadzenia materialnych śladów z przeszłości rodziny i miejscowości w podręczniku zawarto następujące tematy: *Dawniej i dziś* (cz. 2: 42–43) – na przykładzie przedmiotów i urządzeń używanych w kuchni dawniej i dziś oraz moda, fryzury, miejsca zamieszkania zainteresowania ludzi dawniej i dziś (cz. 3: 34–35) – realizowany na podstawie analizy starych fotografii. Autorki podręcznika zwróciły uwagę, że to dziadkowie przekazują swoim wnukom informacje na temat dawnych zwyczajów, dlatego proponują uczniom przeprowadzenie wywiadu z babcią i dziadkiem w celu zebrania informacji na temat wyglądu ich domów, gdy byli dziećmi.

* * *

Podsumowując, można uznać, iż autorki podręcznika dla klasy I *Nasz elementarz* dostrzegają znaczenie kształtowania wśród najmłodszych tożsamości rodzinnej i lokalnej. Dlatego zachęca się dzieci do rozmów ze starszym pokoleniem: rodzicami, dziadkami, którzy mogą stanowić dla nich źródło informacji na temat zwyczajów kultywowanych w ich rodzinie oraz małej ojczyzny – jej historii, zabytków, tradycji. Małgorzata Drost-Rudnicka (2015: 263) apeluje, aby zarówno nauczyciele, jak i rodzice zapoznawali dzieci z najbliższym środowiskiem – miastem, miejscowością. Zdaniem tej autorki szkoła powinna angażować się we współpracę z lokalnymi instytucjami, co pozwoliłoby dzieciom aktywnie uczestniczyć w wydarzeniach organizowanych na terenie ich małej ojczyzny oraz „poczuć się prawdziwą jej częścią”. Jak zauważa A. Szczurek-Boruta (2011: 94) dzieciństwo jest okresem, w którym powstają „trwałe więzi emocjonalne” nie tylko z najbliższym środowiskiem – małą ojczyzną, Ojczyzną, ale również ze wspólnotą europejską. Ponadto zdaniem autorki to właśnie edukacja jest szlakiem prowadzącym do „urzeczywistnienia kultury” oraz kształtowania poczucia tożsamości kulturowej. Zatem pozwólmy dzieciom doświadczać i poznawać swoją małą ojczyznę.

Bibliografia

- Bartoszewska B., Sadowska B. (2004), *Wprowadzenie dziecka w świat dziedzictwa kulturowego. Program edukacji regionalnej dla klas I–III. Program autorski*. Warszawa: Wyd. Fraszka Edukacyjna
- Drost-Rudnicka M. (2015), *Wiedza uczniów kończących etap edukacji wczesnoszkolnej na temat regionu*. W: *Kultura – Sztuka – Edukacja*, t. I, B. Kurowska, K. Łapot-Dzierwa (red.), Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Książek W. (red.) (2000), *Ministerstwo Edukacji Narodowej o edukacji regionalnej – dziedzictwie kulturowym w regionie*. Warszawa: MEN.
- Landau-Czajka A. (2002), *Co Alicja odkrywa po własnej stronie lustra. Życie codzienne, społeczeństwo, władza w podręcznikach dla dzieci najmłodszych 1785–2000*. Warszawa: Wydawnictwo NERITON.
- Mieszalski S. (2009), *Szkolna edukacja wobec otaczającej ucznia rzeczywistości a tożsamość szkoły, „Podstawy Edukacji”*, t. 2.
- Olczak A., Orłowska B.A. (2011), *Podręcznik w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym*. W: *Program i podręcznik we wczesnej edukacji dzieci*, A. Olczak, B.A. Orłowska (red.). Gorzów Wielkopolski: Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej.
- Pasierb J. (2002), *Obrót rzeczy: rok 1991*. Pelplin: Wydawnictwo „Bernardinum”
- Skrzypczak J. (1996), *Konstruowanie i ocena podręczników (podstawowe problemy metodologiczne)*. Poznań–Radom, Wydawnictwo Instytutu Technologii Eksploatacji.
- Szczurek-Boruta A. (2011), *Poznajemy region, kształtujemy otwartość na dziedzictwo kultury narodowej i europejskiej*, w: *Dzieci w procesie kształtowania postaw kulturowych. Przewodnik po ścieżkach edukacji regionalnej, wielo- i międzykulturowej*, T. Lewowicki, J. Suchodolska (red.). Katowice–Cieszyn–Warszawa–Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Zalewska E. (2013), *Obraz świata w podręcznikach szkolnych dla klas początkowych*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.

Omawiany podręcznik:

Autorzy (rok), *Nasz elementarz*. Warszawa: MEN.

Źródła internetowe

- [http://raport_educacja_regionalna_2013%20\(3\).pdf](http://raport_educacja_regionalna_2013%20(3).pdf) (dostęp: 20.02.2015).
- naszelementarz.men.gov.pl/wp/2014/07/material-podrecznik1.docx (dostęp: 16.02.2015).
- <http://dokumenty.rcl.gov.pl/D2014000080301.pdf> (dostęp: 22.02.2015).

Omawiane podręczniki:

- Lorek M., Wollman L. (2014), *Nasz Elementarz. Podręcznik do szkoły podstawowej. Klasa 1, cz. 1, 2*, Warszawa: MEN.
- Lorek M., Ochmańska B., Wollman L. (2014), *Nasz Elementarz. Podręcznik do szkoły podstawowej. Klasa 1, cz. 3, 4*, Warszawa: MEN.

Streszczenie

Współczesna szkoła powinna łączyć elementy tradycji, dziedzictwa kulturowego przodków z elementami nowoczesności, odzwierciedlając współczesne życie. Istotne jest, aby w podręcznikach dla edukacji wczesnoszkolnej zawarte były treści z zakresu edukacji regionalnej dotyczące domu rodzinnego, szkoły, miejscowości, przyrody w najbliższym otoczeniu dziecka, Ojczyzny oraz obrazów z przeszłości: rodziny, szkoły, a także miejscowości. Z dokonanej analizy podręcznika opracowanego na zlecenie ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania pt. *Nasz elementarz* dla klasy I szkoły podstawowej wynika, iż jego autorki dostrzegają znaczenie kształtowania wśród najmłodszych tożsamości rodzinnej i lokalnej.

Słowa kluczowe: podręcznik do edukacji wczesnoszkolnej, edukacja regionalna, dziedzictwo kulturowe, treści z zakresu edukacji regionalnej – dziedzictwa kulturowego w regionie

Handbook for early childhood education and content in the field of regional education – cultural heritage of the region

Abstract

The contemporary school should combine elements of tradition, cultural heritage of ancestors with elements of modernity, reflecting the present life. It is important that handbooks for early school education include contents of regional education concerning the family home, school, town, wildlife in the immediate vicinity of the child, country and images from the past: family, school and place of birth. The analysis of the handbook prepared at the request of the minister responsible for education and upbringing, *Our primary*, for the first class of primary school, shows that the authors recognize the importance of forming among children family identity and local identity.

Key words: handbook for early school education, regional education, cultural heritage, contents of regional education, cultural heritage of the region